

Гаращук О. В.

*доктор економічних наук, професор,
начальник відділу комунікацій та міжнародного співробітництва
Державної служби якості освіти України*

Куценко В. І.

*доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник
відділу природно-техногенної та екологічної безпеки
Державної установи «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»*

Garashchuk Olena

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Communications and International Cooperation
State service of education quality of Ukraine*

Kutsenko Vira

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Honored Scientist of Ukraine
Chief Researcher
Department of Natural-Technogenic and Environmental Safety
Public Institution "Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine"*

ЯКІСНА ОСВІТА – ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ)

Анотація. Статтю присвячено огляду сучасного стану освіти в Україні. Висвітлюється значення освіти в соціально-економічному розвитку країни. Розкривається сутність та визначаються складники якості освіти у цілому і вищій зокрема, роль якої в умовах глобалізації, переходу до постіндустріальної стадії суспільного розвитку та інформатизації суспільства надзвичайно зростає. Особливу увагу приділено обґрунтуванню напрямів забезпечення поліпшення підготовки кадрів і вибору відповідного інструментарію, а також визначенню чинників, які на це впливають. Значну увагу приділено аналізу характерної динаміки світових освітніх практик у системі освіти, дослідженню процесів забезпечення якості освіти в зарубіжних країнах та можливостям його використання в українських вищих навчальних закладах у контексті забезпечення сталого розвитку. Проаналізовано переваги та недоліки кожної з форм управління освітніми системами.

Ключові слова: якісна освіта, сталий розвиток, вищі навчальні заклади, ефективність, інноваційні педагогічні технології, управління освітою.

*Той, хто тримає в руках освіту,
здатний змінити обличчя Землі.*
Г.В. Лейбніц

Вступ та постановка проблеми. Сучасне суспільство фахівці називають постіндустріальним, інформаційним, а також суспільством знань. Для нього характерним є зростання ролі інтелектуального потенціалу, знань. Практика засвідчує, що країни, виробництво в яких базується на високих технологіях, мають якісну систему освіти. Це підтверджує досвід США, Японії, Великобританії, Німеччини та інших високорозвинених країн.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. зазначається необхідність підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Проблеми якості освіти в Україні залишаються актуальними. Особливо вони загострилися в умовах глобалізації, активного впровадження у виробництво науково-інформаційних технологій, які потребують підвищення рівня підготовки фахівців, їхньої адаптації до нових соціально-економічних реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тож не дивно, що проблемами якості освіти займається багато науковців і практиків, серед яких: В. Андрущенко, А. Бермус, Г. Бордовський, В. Вікторов, Л. Гаєвська, С. Гільманов, К. Єлисеєв, А. Зязюн, Ю. Ігін, А. Мотрос, А. Нестеров, Н. Островерхова, Л. Редько, Г. Сазоненко, В. Суханцева, С. Тропідцин, Т. Туркот, Є. Яковлев та багато інших, які особливу увагу приділяли якості вищої освіти.

Проте, на жаль, остання, на думку і фахівців, і студентів, ще залишається такою, що не задовольняє реальні вимоги і потреби. Скажімо, за даними міжнародного дослідження «Студенти – образ майбутнього», проведеного Інститутом Горшеніна, на батьківщині хотіли б навчатися лише 15,5% українських студентів, тоді як, приріом, серед поляків – 34,1%. Водночас серед опитаних 45,9% бажають навчатися в університетах Великої Британії, 23,8% – у США, 14,9% – у Німеччині [1, с. 37].

За даними всесвітнього опитування Американського інституту громадської думки Дж. Геллапа щодо рівня задоволення системою освіти, в Україні цей показник становить 38%, тоді як, скажімо, у Білорусі – 52%, у Німеччині – 59%, у США – 70%. Більше половини українців вважає, що якість освіти в Україні не відповідає їхнім вимогам, а за п'ятибальною системою оцінювання якості освіти, наданої вітчизняними вишами,

34,4% громадян оцінюють на три бали, а 20,2% – на два бали [1, с. 33].

Цьому сприяє й те, що українські вищі навчальні заклади посідають край низькі позиції у світових рейтингах*. Впливова британська газета The Times у 2011 р. склала рейтинг «Топ-100 світових репутацій», до якого, на жаль, не увійшов жоден український університет, тоді як, скажімо, у першу сотню входять п'ять університетів Японії.

Метою даної роботи є оцінка якості освіти в Україні та обґрунтування шляхів подальшого поліпшення основних її складників.

Результати дослідження.

Сьогодні перед Україною стоїть завдання забезпечити стабільний соціально-економічний розвиток, суттєво підвищити добробут населення, у вирішенні якого фундаментальна роль відводиться освіті. При цьому не менш важливим завданням залишається забезпечення конкурентоспроможності освіти, випускників навчальних закладів, адже саме високоосвічені, висококваліфіковані фахівці здатні забезпечити модернізацію країни.

Ми погоджуємося з авторами, які якість освіти розглядають як збалансовану характеристику системи освіти щодо її здатності забезпечити ефективну підготовку конкурентоспроможних фахівців, рівень реальних професійних і загальногосподарських якостей, що, з одного боку, відповідають нормативним вимогам національних і міжнародних стандартів, а з іншого – забезпечують задоволення потреби особистості, держави та суспільства отриманим результатом як у контексті його економічного складника, так і з огляду на соціальну значимість [2; 3].

Основною функцією освіти, як відомо, є передача від покоління до покоління досвіду, накопиченого людством. У цих умовах важливим завданням є збагачення змісту освіти відповідно до вимог сучасності. Успішність реалізації цієї функції залежить від якості освіти. Фахівці виділяють такі складники якості освіти (рис. 1).

Якість освіти – це багатопланова категорія, тому й критерії її оцінки можуть бути різними. Так, Європейський центр із вищої освіти ЮНЕСКО (СЕПЕС) до критеріїв оцінки якості освіти відносить:

- інституціональну місію й мету навчального закладу;
- параметри освітньої моделі;
- певні стандарти даної програми або дисциплін;
- гарантоване виконання базових стандартів та еталонів;
- досягнення встановлених цілей на різних етапах навчання (на вході, у процесі, на виході);
- здатність задовольняти попит й очікування освітніх послуг і зацікавлених учасників освітнього ринку;
- прагнення до постійного вдосконалення навчального процесу;
- якість персоналу, що визначається ступенем академічної кваліфікації і наукових співробітників вищих навчальних закладів, якість персоналу та якість освітніх програм у поєднанні з процесом викладання й наукових досліджень за умови їхньої відповідності суспільному попиту, визначають академічну якість навчання;
- якість підготовки студентів за умови диверсифікованості освітніх програм, подолання багатопланового розриву, що існує між середньою та вищою освітою; підвищення ролі механізмів навчально-професійної орієнтації й мотивації молоді;
- якість інфраструктури й фізичного навчального середовища ВНЗ, що охоплює «усю сукупність умов» їхнього функціонування, включаючи комп'ютерні мережі й сучасні бібліотеки;
- якість реалізації освітнього процесу через рівень майстерності педагога та рівень досягнення тих, хто навчається, в освітньому процесі;
- якість умов реалізації освітнього процесу;
- якість управління системою освіти в конкретному освітньому закладі [4].

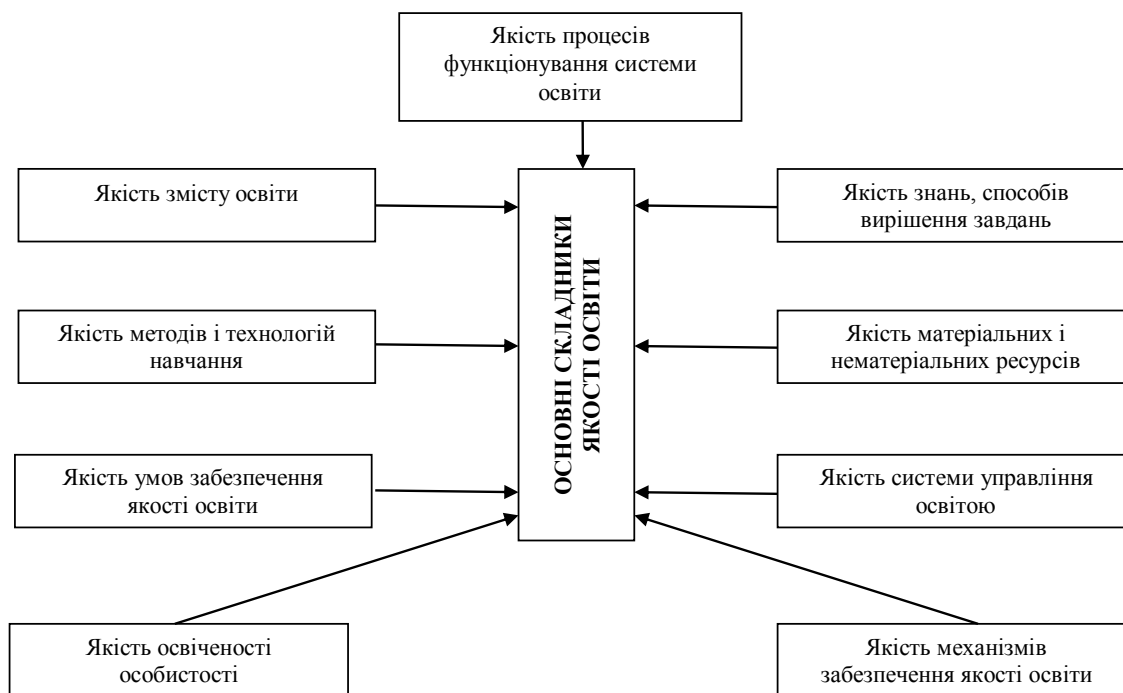

Рис. 1. Складники якості освіти

* Серед критеріїв: рівень освіти, обсяг наукових досліджень, індекс цитування, інноваційність, упровадження розробок у промисловість, рівень обміну студентами.

Якість освіти є ключовою проблемою збереження та подальшого розвитку інтелектуального потенціалу України в XXI ст., адже, як зазначається у Словнику Української мови, якість – це ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням [5, с. 529]. Якість – це ступінь відповідності властивостей якогось об'єкта (продукту, послуги, процесу) певним вимогам; це певна збалансована відповідність певного освітнього рівня потребам, цілям, умовам, які встановлюються для виявлення причин порушення цієї відповідності та управління процесом поліпшення встановленої якості [6; 7].

У Національній доктрині розвитку освіти України XXI ст. зазначається, що якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, яка постійно здійснює моніторинг якості освіти, забезпечує його прозорість, сприяє розвитку громадського контролю [6].

Категорія «якість» характеризує як освіту у цілому, так і складник освітньої системи (загальноосвітньої, вищої, післядипломної освіти) тощо. До цього часу існують різні критерії визначення якості освіти з урахуванням її складників. Скажімо, у документі ЮНЕСКО «Реформа й розвиток вищої освіти» (1995 р.) визначено критерії якості освітньої діяльності, а саме:

- якість персоналу, що визначається ступенем академічної кваліфікації викладачів і наукових співробітників вищих навчальних закладів, якість персоналу та якість освітніх програм у поєднанні процесу викладання й наукових досліджень, за умови їхньої відповідності суспільному попиту, визначають академічну якість змісту навчання;

- якість підготовки студентів – за умови диверсифікованості освітніх програм, подолання багатопланового розриву, що існує між середньою і вищою освітою, і підвищення ролі механізмів навчально-професійної орієнтації й мотивації молоді;

- якість інфраструктури й «фізичного навчального середовища» вищих навчальних закладів, що охоплює «усю сукупність умов» їхнього функціонування, включаючи комп'ютерні мережі й сучасні бібліотеки, що може бути забезпечено за рахунок адекватного фінансування.

При цьому критерії відбору та групування показників якості можуть бути різними залежно від моделі системи освіти, цілей освітньої системи, актуальних проблем управління тощо.

Болонська декларація до визначальних критеріїв якості освіти відносить:

- якість підготовки фахівців;
- зміцнення довіри між суб'єктами освіти;
- відповідність європейському ринку освіти;
- мобільність студентів і викладачів вищих навчальних закладів;
- сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки;

- посилення конкурентоспроможності національної системи освіти. Нині обов'язковою вважається наявність внутрішніх і зовнішніх державних і громадських систем контролю над якістю освіти.

Національний освітній глосарій якості вищої освіти визначає як характеристику вищої освіти, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституціональних умов актуальним цілям розвитку особи та суспільства [8].

У Законі України «Про вищу освіту» зазначається, що якість вищої освіти – це сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає професійну компетент-

ність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні та матеріальні потреби, так і потреби суспільства у цілому. Цьому сприяє перш за все якісна освітня діяльність, спрямована на задоволення потреб населення.

Разом із тим незалежно від вибраних критеріїв групування показників, що характеризують якість вищої освіти, має відповідати таким принципам, як:

- повнота та доступність сприйняття «якості вищої освіти» та показників, що її характеризують;

- можливість оцінювання якості вищої освіти на кількісному або якісному рівні її вимірювання;

- доцільність та корисність групування вищезазначених показників на різних рівнях управління;

- придатність інформації про освітню діяльність за потрібними в управлінні напрямками;

- надійність інформації та її здатність бути значущою протягом кількох років.

На основі існуючих науково-методичних підходів до формування показників якості вищої освіти запропоновано таке їх групування.

Група показників, що охоплюють дані за освітніми системами:

- якість структури і змісту освітніх програм;
- якість організації навчального процесу;
- збалансованість освітньої системи;
- здатність освітньої системи до адаптації під час взаємодії із зовнішнім середовищем;
- рівень застосування новітніх інноваційних технологій;
- якість системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів тощо.

Група показників якості навчального процесу:

- швидкість та повнота реалізації цілей навчального процесу;

- рівень якості навчального процесу;
- якість культурно-пізнавальної спрямованості навчального процесу;

- якість навчальних програм;
- якість організації самостійної роботи студентів у позааудиторний час тощо.

Група показників контролю та якості результатів навчання:

- система контролю якості підготовленості студентів;
- якість методів отримання додаткової освіти;
- якісний склад студентів;
- частка випускників, які працевлаштовані за спеціальністю;

- рівень застосування комп'ютерних технологій під час здійснення перевірки модульних контрольних робіт, заліків та екзаменів.

Група показників інтенсивності та науково-інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі:

- кількість публікацій викладачів у фахових виданнях України;
- кількість публікацій, що цитуються у міжнародних науково-метричних базах;
- участь студентів у науково-практичних конференціях (кількість доповідей);
- участь викладачів у міжнародних і науково-практичних конференціях (кількість доповідей);
- кількість виданих монографій, навчальних посібників і підручників;
- частка інновацій, розроблених викладачами й студентами вишів і впроваджених у навчальний процес, наукову або практичну діяльність;
- частка позитивних наслідків упровадження результатів інноваційної діяльності;

– частка негативних наслідків упровадження результатів інноваційної діяльності.

Група показників методичного забезпечення викладання дисциплін:

– рівень якості методичного забезпечення викладання дисциплін;

– кількість методичних указівок і рекомендацій, що забезпечують дисципліну;

– кількість дистанційних курсів та онлайн-тренінгів для самостійного вивчення певної дисципліни.

Група показників ресурсного забезпечення освітніх закладів:

– обсяги фінансування освітніх закладів;

– рівень матеріально-технічного забезпечення навчального процесу (стан навчальних приміщень, лабораторій, комп'ютерів, обладнання, забезпеченість необхідними витратними матеріалами);

– показник фінансування методичного забезпечення (необхідна кількість навчальної літератури, макетів, навчальних тренажерів);

– обсяги фінансування для проведення наукових заходів (конференцій, науково-методичних семінарів, конкурсів тощо).

Група показників, які характеризують рівень ефективності управлінської діяльності у сфері вищої освіти:

– частка залучених викладачів до управлінської діяльності освітнього закладу;

– рівень залучення студентів до управлінської діяльності освітнього закладу;

– якість управлінської діяльності кожного підрозділу освітнього закладу;

– показник ефективності управлінської діяльності освітнього закладу.

Високу якість освіти, підготовки кадрів можуть забезпечити якісні навчальні заклади. У світовій практиці нерідко для визначення останнього використовується методика незалежної оцінки якості вищої освіти засобами визначення рейтингу вищого навчального закладу з використанням таких показників:

– репутація вищого навчального закладу у суспільстві;

– показники вступного конкурсу;

– науковий потенціал професорсько-викладацького складу навчального закладу;

– фінансові ресурси вищого навчального закладу;

– задоволеність студентів якістю професійної підготовки та організацією навчального процесу, а також роботодавців якістю підготовки фахівців тощо.

У багатьох розвинених країнах формуються рейтинги вищих навчальних закладів з урахуванням:

– кількості лауреатів Нобелівської премії – вихідців із певного університету;

– кількості членів національної академії наук, закордонних академій, керівників національних і світових наукових шкіл і напрямів;

– якості професорсько-викладацького складу – кількість зарубіжних професорів зі світовим ім'ям і докторів наук;

– кількості статей, опублікованих у провідних наукових виданнях світу;

– індексу цитування;

– репутації університету;

– наявності новітніх методичних розробок і програм для забезпечення елітності навчального процесу, індивідуального підходу до студентів, інноваційної системи викладання, впровадження так званої еліто-педагогіки;

– селекційних критеріїв прийому до університету, а також незалежної експертизи вступу;

– розміру бібліотек – кількості одиниць зберігання та якості обслуговування, при цьому особлива увага приділяється спеціалізованим бібліотекам;

– історії вищого навчального закладу, кількості його знаменитих випускників, зокрема президентів, прем'єр-міністрів, відомих політиків, видатних учених;

– попиту на випускників вищих навчальних закладів (до речі, як свідчить статистика, більшість випускників Пенсильванського, Гарвардського, Колумбійського університетів США не переймається пошуком роботи, оскільки на них постійно «полюють» рекрутери, представники відомих фірм);

– даних банку щодо випускників університетів, реалізація їхніх освітніх навичок у практичній сфері, перспективи їхньої подальшої діяльності та кар'єрного зростання;

– зв'язку вищого навчального закладу зі своїми випускниками, допомога їм у разі потреби щодо професійної діяльності;

– рівня спортивного життя в університеті, кількості чемпіонів Олімпійських ігор, переможців світових і національних першостей, знаменитих спортивних тренерів, кількості та якості спортивних споруд [1, с. 35].

Щоб забезпечити високу якість освіти у цілому і вищої зокрема, необхідно визначити чинники, які на це впливають. До останніх фахівці перш за все відносять фінансові ресурси. У цьому контексті Україні важко конкурувати з високорозвиненими країнами. Якщо, скажімо, у США на навчання одного студента витрачається 20 тис. дол. на рік, то в Україні – у 10 разів менше. Як зазначається у доповіді з питань вищої освіти в Євросоюзі, представленій Єврокомісією, недофінансування вищих навчальних закладів підриває їхні можливості щодо залучення до вишу найкращих талантів серед студентів і викладачів для забезпечення виконання ними наукової та прикладної діяльності [1, с. 33]. До речі, більшість випускників американських вищих навчальних закладів уважає своїм обов'язком робити пожертви на користь університетів, яким вони зобов'язані своєю успішною кар'єрою. В Україні благодійництво не лише не є поширеним, а й нерідко переслідується правоохоронними органами.

Поліпшенню фінансового стану вищих навчальних закладів сприяє впровадження фандрайзингу (fundraising), тобто співпраці вишів із бізнесом, фірмами, потужними корпораціями. Це може бути:

– надання приватним структурам відповідних послуг;

– користування останніми брендами знаменитих університетів для підвищення своєї конкурентоспроможності;

– участь вищих навчальних закладів у науково-дослідних проектах;

– консультування провідними представниками вишів комерційних установ тощо.

Усе це спрямовано на формування та розвиток освітньо-наукових закладів, на досягнення високого рівня освіти. Тобто фінансові інтереси мають бути підпорядковані інтересам освіти та науковим цілям, спрямовані на поєднання навчання з науково-дослідною діяльністю, на забезпечення високої наукоємності навчальних дисциплін.

Підвищенню якості вищої освіти, як свідчить зарубіжний досвід, сприяє й упровадження в навчальний процес та наукову діяльність у вищому навчальному закладі інноваційних педагогічних технологій, що передбачає чітке наукове проектування і відтворення технологій, які гарантують успіх педагогу.

Інноваційні педагогічні технології – це:

– технології проблемного та програмованого навчання, технології модульного, особистісно-орієнтованого навчання;

– технології інтерактивного навчання, що включають проведення бінарних занять із широким використанням міжпредметних зв'язків;

– технології інтегрованого навчання, тобто такого навчання, за якого інтеграція трактується як об'єднання, взаємопроникнення, переплетіння, взаємовплив понять і теорій різних галузей знань;

– електронні презентації з використанням мультимедійних проекторів, інтерактивної дошки, тобто технічних засобів, які дають змогу здійснювати демонстрацію презентацій на заняттях;

– технології активного використання в освітній діяльності інноваційної інфраструктури, зокрема технопарків, технополісів, бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів тощо. Вони можуть створюватися як договірні об'єднання з метою реалізації інноваційних проектів, що пройшли відповідну експертизу та державну реєстрацію. Активному їх використанню, зокрема в підготовці кадрів, має сприяти й реалізація Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», що дає змогу при цьому використовувати потенціал науково-виробничих об'єднань і вищих навчальних закладів.

Усе це є складниками модернізації освіти, що сприяє навчальним закладам використовувати широкий арсенал інформаційних і комунікаційних технологій. Водночас, як свідчить практика, нові технології ефективні лише тоді, коли вони стають невід'ємною частиною освітньої діяльності.

Використання вищезазначених технологій у підготовці кадрів сприяє підвищенню компетентності випускників навчальних закладів. До речі, компетентності, що відносяться до самої людини як суб'єкту діяльності, включають:

– компетентність здоров'язбереження, знання та дотримання норм здорового способу життя; знання безпеки куріння, алкоголізму, наркоманії, СНІДу; знання дотримання правил особистої гігієни; значення ролі фізичної культури у збереженні та зміцненні здоров'я людини; усвідомлення свободи та відповідальності вибору способу життя;

– компетентність ціннісно-смиислової орієнтації у світі; усвідомлення цінності буття, життя, цінності культури, науки, виробництва, історії цивілізації тощо;

– компетентність інтеграції і структурування знань, ситуативно-адекватна актуалізація знань, розширення, прирощення накопичених знань;

– компетентність громадянськості, тобто знання та дотримання прав і обов'язків громадянина, свобода й відповідальність упевненості у собі, знання та гордість за символи країни (герб, прапор, гімн);

– компетентність самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку, особистісна і предметна рефлексія, сенс життя, професійний розвиток, оволодіння культурою рідної мови тощо. Компетентність, що відноситься до соціальної взаємодії людини й освіти як складника соціальної сфери, – це компетентність соціальної взаємодії із суспільством, громадськістю, колективом, сім'єю, партнерами;

– компетентність у спілкуванні: усному, письмовому, діалоговому, породження й сприйняття тексту, знання та дотримання традицій, ритуалів, етики, культурне спілкування, ділова переписка, діловодство, комунікативні завдання тощо.

Усе це, як і якість підготовки кадрів, що забезпечують формування компетентності, досягається в умовах успішного управління освітою, що передбачає необхідність дотримання таких принципів:

– збалансованості (здійснення контролюючими органами у сфері освіти діяльності в межах і в порядку, встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами);

– гласності, що полягає у відкритості діяльності органів, які здійснюють контроль над наданням освітніх послуг, і регулярному інформуванні громадян про дотримання навчальними закладами встановлених стандартів під час надання відповідних освітніх послуг;

– систематичності, яка виявляється в тому, що державний контроль над наданням освітніх послуг повинен здійснюватися постійно;

– всебічності. Ця характеристика допомагає своєчасно виявляти і поширювати позитивний досвід в навчально-науковій діяльності, запобігати помилкам та упущенням;

– результативності, яка зводиться до того, що державний контроль повинен сприяти навчальним закладам досягненню ними у своїй діяльності максимальної ефективності [9]. Реалізація останнього принципу потребує поєднання державного та громадського контролю, зовнішнього та внутрішнього контролю та самоконтролю.

Безперечно, якість знань та підготовки кадрів значною мірою залежить від якісного складу професорсько-викладацького колективу. І тут варто використати досвід інших країн. Відомо, що нині найбільш конкурентоспроможними є американські вищі навчальні заклади. У минулому столітті вищі цієї країни, зокрема Гарвардський, Єльський, Принстонський, Колумбійський, Пенсільванський, Дартмутський, Корнельський, Браунський університети, як відомо, об'єдналися у так звану Лігу Плюща [1, с. 32]. Практично всі вони володіють високим рівнем забезпечення матеріально-технічної бази, новітнім обладнанням для лабораторій, сучасною спортивною базою, а також можливостями запрошувати найкращих викладачів для проведення занять. Фахівці оцінюють капітал, приміром, Гарвардського університету в 25,9 млрд. дол. [10]. Незважаючи на високий рейтинг кожного із зазначених вищих університетів, між ними постійно точиться конкурентна боротьба, що зумовлює підвищення якості освіти та підготовки кадрів [1, с. 32].

Конкурентна боротьба притаманна й вищим навчальним закладам Великої Британії. Лідерами у цьому контексті є Оксфордський та Кембриджський університети, відомі високою якістю підготовки фахівців у всьому світі. Вони займають домінуюче становище в світі у цьому контексті.

Подібна боротьба притаманна й вищим навчальним закладам Японії, де лідером є Токійський університет.

Останнім часом конкуренція в освіті посилюється. Проте слід відзначити, що тут боротьба відбувається не за досягнення оптимального співвідношення якості та вартості продукції, як це має місце в інших видах бізнесу, а, як правило, за високу якість освіти. Природно, що бажаючих отримати освіту в найпрестижніших вишах, по-перше, зростає, а по-друге, кількість бажаючих здобути освіту значно перевищує наявність у них місць.

У Законі України «Про освіту», який визнано базовим у законодавчому забезпеченні освіти, зазначається, що складовими частинами системи забезпечення якості освіти є внутрішній та зовнішній складники. Безперечно, що і перший і другий передбачають необхідність забезпечення високої якості освіти передусім на рівні навчального закладу. Внутрішній складник потребує насамперед необхідності:

– розроблення закладом освіти стратегії та процедур постійного підвищення якості навчально-виховної діяльності;

– створення та реалізації системи механізмів забезпечення академічної доброчесності;

– розроблення та здійснення моніторингу пріоритетного перегляду й постійного вдосконалення освітніх програм;

– забезпечення незалежного оцінювання знань здобувачів освіти на основі чітких оприлюднених критеріїв, правил і процедур;

– постійного оцінювання якості освітньої діяльності педагогічного колективу і науково-педагогічних працівників здобувачами освіти;

– оцінювання якості управлінської діяльності керівників навчального закладу;

– забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі створення умов для самостійної роботи здобувачів освіти за кожною освітньою програмою;

– забезпечення наявності відповідних інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;

– успішного використання процедур і заходів, що визначаються спеціальними законами або установчими документами закладу освіти [9; 11].

Система зовнішнього забезпечення якості освіти включає:

– перелік інструментів, процедур і заходів підвищення якості освіти (стандартизацію, ліцензування освітньої діяльності, акредитацію освітніх програм, зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, моніторинг якості освіти, сертифікацію педагогічних працівників);

– визначені спеціальними законами органи та установи, що відповідають за зовнішнє незалежне оцінювання якості освіти та розвиток системи забезпечення якості, приймають рішення в межах повноважень на основі чітких та оприлюднених критеріїв, здійснюють періодичні перевірки системи забезпечення якості закладів освіти, надають рекомендації щодо вдосконалення системи забезпечення якості освіти, звітують

перед суспільством на засадах прозорості, доступності та зрозумілості.

Висновки. Освіта, як відомо, значною мірою зумовлює завтрашній день усього світового співтовариства, виступає важливим інструментом сталого розвитку та забезпечення зростання добробуту населення. Особливо помітним останнім часом є підвищення ролі освіти в умовах переходу до високотехнологічного, інформаційного суспільства, в якому зростає важливість якості людського потенціалу, рівень освіченості та культури населення.

Україна має один із найвищих показників частки випускників середніх навчальних закладів, які продовжують навчання у вищих навчальних закладах. Натомість за питомою вагою осіб із вищою освітою наша країна суттєво відстає від європейських країн. Якщо, скажімо, у країнах Західної Європи цей показник сягає 40–50%, то в Україні – менше 30%.

Розвиток науково-технічного прогресу все більше потребуватиме працівників із вищою освітою. Так, за прогнозами Європейської Комісії, до 2020 р. не менше ніж 35% робочих місць у країнах – членах Європейського Союзу вимагатимуть вищої освіти. Прикро, що високого рівня знань на разі прагнуть лише 38% опитаних студентів, а на диплом престижного вищого навчального закладу розраховують лише 10%; 41% вважають, що вища школа в Україні забезпечує посередній рівень освіти; 7,5% – низький і дуже низький; 55% респондентів хотіли б навчатися за кордоном [12, с. 22].

Тому подальший соціально-економічний розвиток України потребує забезпечення якісної освіти, озброєння кожного випускника навчального закладу не фрагментарними, а конкурентоспроможними, інтегрованими знаннями з урахуванням специфіки професійної діяльності фахівця. Це вимагає забезпечення інтеграції та систематизації змісту освіти, забезпечення органічного поєднання предметних навчальних блоків [13], адже майбутнє нашої країни може забезпечити лише якісна освіта.

Список використаних джерел:

1. Боголіб Т.М. Конкуренція університетів: світовий досвід і українські реалії. *Вісник НАН України*. 2012. № 10. С. 31–41.
2. Островерхова Н.М. Оцінка якості освіти. *Освіта і управління*. 2005. Т. 8. № 1. С. 109–133.
3. Лаврик Г.В. Державні стандарти освіти і національне освітнє законодавство. Термінологічний словник. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 208 с.
4. Крутий К.Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі : монографія. Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2010. 172 с.
5. Тлумачний словник української мови / за ред. В.С. Калашника ; 2-е вид., перероб. і доп. Харків : Прапор, 2005. 991 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України. *Освіта України*. 2002. № 33. 23 квітня.
7. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Захарченко В.М. Національний освітній глосарій: вища освіта ; за ред. В.Г. Кременя ; 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Плеяди, 2014. 100 с.
9. Парпан У.М. Правова система контролю якості вищої освіти в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2018. Вип. 19. С. 227–231.
10. Предпринимательские университеты в инновационной экономике / под общ. ред. Ю.Б. Рубина. Москва : Маркет ДС Корпорейшн, 2005. 402 с.
11. Литвин І.І. Правові засади діяльності контролюючих суб'єктів у сфері надання освітніх послуг. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3(9). С. 191–195.
12. Денисенко М.П., Бреус С.В. Вища освіта в Україні: проблеми та перспективи. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 33. С. 17–24.
13. Шляхтун П.П. Методика викладання соціально-гуманітарних наук : навчальний посібник. Київ : Академія, 2011. 224 с.

КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ИНСТРУМЕНТ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ (ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И УКРАИНСКИЕ РЕАЛИИ)

Аннотация. Статья посвящена обзору современного состояния образования в Украине. Освещается значение образования для социально-экономического развития страны. Раскрывается сущность и определяются составляющие качества образования в целом и высшего в частности, роль которого в условиях глобализации, перехода к постиндустриальной стадии общественного развития и информатизации общества чрезвычайно возрастает. Особое внимание уделено обоснованию направлений улучшения подготовки кадров и выбора соответствующего инструментария, а также определению факторов, которые на это влияют. Значительное внимание уделено анализу характерной динамики мировых образовательных практик в системе образования, исследованию процессов обеспечения качества образования в зарубежных странах и возможностям его использования в украинских высших учебных заведениях в контексте обеспечения устойчивого развития. Проанализированы преимущества и недостатки каждой из форм управления образовательными системами.

Ключевые слова: качественное образование, устойчивое развитие, высшие учебные заведения, эффективность, инновационные педагогические технологии, управление образованием.

QUALITY EDUCATION – A TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT (FOREIGN EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALITIES)

Summary. In modern conditions it is extremely important to ensure sustainable development, an integral part and at the same time a factor of which high-quality education is. As practice shows, the success of the implementation of sustainable development processes provides precisely the quality of education. The quality of, for example, school education is defined as one of the five key problems of the future. After all, quality education has a significant impact on all aspects of the life and activities of the country, society, human civilization as a whole. The current state of education is characterized by the search for ways to bring its content in line with modern conditions, students' personal needs, and world standards. The article highlights the problems of the current state of education in Ukraine. It is noted that recently the Ukrainian education system has come into conflict with the new, ever-increasing demands of Ukrainian society. Ukrainian education in quality parameters, as noted in the article, occupies low positions in world rankings. The authors of the article pay much attention to the disclosure of the essence of the quality of education, including the following components: quality of educational content, quality of teaching methods and technologies, quality of conditions for ensuring quality education, quality of education of an individual, quality of educational system functioning processes, quality of knowledge, ways of solving problems, quality of material and intangible resources, the quality of the education management system, the quality of quality assurance mechanisms and I. It is emphasized that the quality of education remains the key problem of preserving and enhancing the intellectual potential of Ukraine in the 21st century. To achieve a high quality of education, it is necessary not only to ensure a high level of the resource potential of the industry, but also the efficiency of its use, including through the active introduction of the latest technologies into the educational process. It is significant that countries in which production is based on high technologies have a high-quality education system. Especially effective in this context are such innovative pedagogical technologies as: technologies of programmed, integrated, modular, student-centered education, active use in the educational activities of the innovation infrastructure, in particular, technoparks, technopolises, business incubators, innovation centers and the like. At the same time, it is noted that new educational technologies are effective only when a wide arsenal of information and communication technologies becomes an integral part of educational activities. Considering that education largely determines the future of the entire world community, it is an important tool for sustainable development and growth of the population's well-being, the article focuses on identifying the factors whose implementation will ensure the growth of the quality of education.

Key words: quality education, sustainable development, higher education institutions, efficiency, innovative educational technologies, education management.